

Итало Калвино
Светлинните години

Колкото една галактика е по-далеч, толкова по-бързо се отдалечава от нас. Галактика, която се намира на 10 милиарда светлинни години от нас, ще има скорост на отдалечаване, равна на тая на светлината – 300 хиляди километра в секунда. Скоростта на откритите насоро квазари е близка до тази граница.

Както обикновено, една нощ наблюдавах небето с моя телескоп. Забелязах, че от една галактика, отстояща на сто милиона светлинни години, се подаваше плакат, на който бе написано: ВИДЯХ ТЕ. Пресметнах бързо: за светлината на галактиката са били необходими сто милиона години да стигне до мен и тъй като оттам можеха да видят какво става при мен със сто милиона години закъснение, моментът, в който са ме видели, сигурно е бил преди двеста милиона години.

Преди още да проверя в бележника си какво съм правил точно в този ден, бях обхванат от вледеняващо предчувствие: именно преди двеста милиона години, нито ден по-рано, нито ден по-късно, беше ми се случило нещо, което се бях старал винаги да скрия от другите. Надявах се с времето епизодът да бъде напълно забравен, тъй като той рязко се отличаваеше – поне така ми се струваше – от обичайното ми държание преди и след тази дата, така че и да се опитах някой да повдигне дума за случая, чувствах, че мога спокойно да го опровергая, и то не само защото би ми било невъзможно да представи доказателства, но и за това, че след като бе изминало толкова време, вече и аз вярвах, че такова събитие не се е случвало. А ето че от някакво далечно небесно тяло някой ме беше видял и сега цялата история изплуваше отново.

Разбира се, бях в състояние да обясня всичко, което се беше случило и как се беше случило. Помислих си да отговоря веднага с един плакат, използвайки някаква защитна формула от типа ПОЗВОЛЕТЕ МИ ДА ВИ ОБЯСНЯ или БИХ ИСКАЛ ДА ВИ ВИДЯ НА МОЕТО МЯСТО, но това нямаше да е достатъчно и дългият разговор, който би последвал, не би могъл да влезе в лаконичните рамки на плакатите, нито да бъде прочетен от такова разстояние. Но най-вече трябваше да внимавам да не правя грешни стъпки, та да не излезе, че без да искам, признавам онова, за което се намекваше във ВИДЯХ ТЕ. С други думи, преди да се изпусна да направя каквото и да е изявление, трябваше да узная какво точно са видели от другата галактика и какво не. За тази цел беше достатъчно да вдигна плакат от този вид: ВСИЧКО ЛИ ВИДЯ, ИЛИ ОТЧАСТИ? или Я ДА ВИДИМ ДАЛИ КАЗВАШ ИСТИНАТА: КАКВО ПРАВЕХ? –

после да изчакам времето, докато там видят моя надпис, и още толкова време, докато видят отговора им, за да знам какво поведение да възприема. Но всичко това щеше да ми отнеме други двеста милиона години, дори някоя година в плюс, защото докато образите идваха и си отиваха с бързината на светлината, галактиките продължаваха да се отдалечават една от друга, така че и това съзвездие нямаше да бъде вече там, където го виждах, а малко по-нататък и образът на моя плакат трябваше да бърза да го догони. Следователно тази беше бавна система, която щеше да ми наложи да дискутирам отново след четиристотин милиона години събития, които имах интерес да бъдат забравени час по-скоро.

Най-правилният начин на поведение беше да се правя на две и половина и да омаловажавам значението на онова, което другите бяха узнали. Затова побързах да издигна високо, за да се вижда отдалеч, плакат, на който бях написал чисто и просто: Е, И КАКВО ОТ ТОВА? Ако ония от галактиката са смятали да ме поставят в неудобно положение с тяхното ВИДЯХ ТЕ, моето спокойствие щеше да ги обърка и те щяха да се убедят, че не си струва да отдават повече внимание на случая. Ако, от друга страна, приемех, че нямат поддръка достатъчно козове против мен, един неопределен израз като: Е, И КАКВО ОТ ТОВА? щеше да ми послужи като предпазлив сондаж, който да ми подсказва какво са имали пред вид с това ВИДЯХ ТЕ. Разстоянието, което ни отделяше (от сто милиона светлинни години галактиката се бе отдалечила с един милион века, потъвайки в тъмнината), щеше да попречи да разберат, че моето Е, И КАКВО ОТ ТОВА? идва в отговор на тяхното ВИДЯХ ТЕ отпреди двеста милиона години, но не ми се искаше да вмъквам в плаката нарочни обяснения, и ако приемех, че след три милиона века оттогава паметта им ще започне да избледнява, нямаше защо да съм аз тоя, който ще им я освежи.

В края на краищата мнението, което си бяха съставили за мен във връзка с оня конкретен случай, не би трябвало да ме вълнува особено. Делата и постъпките в моя живот, такива, каквито се бяха редували от оня ден нататък, в течение на години, векове и хилядолетия, говореха в моя полза; така че най-добре беше да оставя да говорят фактите. Ако от това далечно небесно тяло бяха видели какво съм правил в деня преди двеста милиона години, то те са ме видели и на следващия, а и на последващия, и на още по-следващия ден и сигурно малко по малко са променили отрицателното си мнение за мен, съставено единствено въз основа на онзи изолиран случай. Нещо повече – достатъчно беше да помисля за годините, минали след написването на ВИДЯХ ТЕ, за да се

убежда, че лошото впечатление вече е било заличено от времето и вероятно заменено от една по-положителна преценка, отговаряща на действителността. Подобно логическо разсъждение обаче не ме утешаваше напълно: докато не получех доказателство за промяна на мнението им в моя полза, постоянно щях да изпитвам неприятно чувство от това, че откак ме бяха изненадали в онова неловко положение, мнението им бе останало все същото.

Вие ще кажете, че спокойно бих могъл да не обръщам внимание на това какво мислят някакви непознати жители на една самотна галактика. Наистина не се тревожех за мнението, което създавам в тая или оная галактика, а за обстоятелството, че щом съм бил видян един път, образът ми се предаваше от галактика на галактика, като верижна реакция. Около онази галактика имаше и много други, някои в радиус, по-близък от сто милиона светлинни години, с нарочни наблюдатели, от чийто поглед не убягваше нищо. Преди да успея да зърна надписа ВИДЯХ ТЕ, той сигурно е бил прочетен от жителите на други небесни тела и препредаван до безкрайност. Въпреки че никой не можеше да знае с точност за какво по-специално се отнасяше това ВИДЯХ ТЕ, все пак подобна неяснота едва ли беше в моя полза. Дори бих казал, че тъй като лошите приказки винаги намират по-добър прием от добрите, то положението, в което наистина ме бяха видели преди сто милиона светлинни години, сигурно бе стигнало до другите галактики преиначено и преувеличено. Лошото впечатление, което бях оставил по време на оная моя моментна безразсъдност отпреди два милиона века, сега преувеличено и размножено, навярно се отразяваше във всички галактики на вселената. Не ми беше и възможно да го опровергая, без да влоша положението си, тъй като не знаех до какви крайни клеветнически изводи са стигнали ония там и затова няхах представа откъде да започна и къде да свърша с опроверженията си.

В това душевно състояние продължавах всяка вечер да наблюдавам наоколо си с телескопа. След две нощи забелязах, че и върху друга една галактика, отстояща на сто милиона години и един ден, бяха издигнали надпис ВИДЯХ ТЕ. Нямах съмнение, че и те наемкваха за оня случай. Следващите нощи продължавах да откривам нови надписи ВИДЯХ ТЕ, издигнати на нови и нови съзвездия. Като изчислявах светлинните години, излизаше, че са ме видели все оня път. На всеки един от тия плакати отговарях с фрази, пропити с презрително безразличие, като: ТАКА ЛИ? МНОГО МИ Е ПРИЯТНО, или МНОГО ВАЖНО, а един път дори ВЪРВЕТЕ ПО ДЯВОЛИТЕ, но все пак бях нащрек.

Макар логиката на фактите да ми подсказваше, че мога да гледам на бъдещето с оптимизъм, съсредоточаването, било то и случайно, на всички ония ВИДЯХ ТЕ върху една единствена точка от живота ми, дължащо се на особените условия на междузвездната видимост (единствено изключение правеше някакво небесно тяло, на което, все във връзка с оная дата, се появи плакат с надпис НИЦО НЕ СЕ ВИЖДА, ме караше да се чувствавам на тръни.

От друга страна, всички тия небесни тела бяха част от галактики, които се отдалечаваха една от друга със скорост, пропорционална на разстоянието помежду тях, и всеки един от наблюдателите, който даваше знак, че е получил някакво съобщение, преди още да получи второ такова, вече се бе отдалечил в пространството и продължаваше да се отдалечава с нарастваща скорост. В даден момент най-отдалечените галактики, които ме бяха видели (и които бяха видели надписа ВИДЯХ ТЕ на някоя по-близка до нас галактика или пък ВИДЯХ НАДПИСА ВИДЯХ ТЕ на някоя още по-отдалечена), щяха да стигнат границата на десетте милиарда светлинни години, зад която скоростта им на отдалечаване щеше да е равна на триста километра в секунда, тоест по-бързо от светлината, което значеше, че никакъв образ нямаше повече да може да ги настигне... Ето защо съществуваше рискът ония там да останат с временното си погрешно мнение за мен, което от тоя момент щеше да стане окончателно, безапелационно и поради това в известен смисъл правилно, тоест отговарящо на истината.

Нужно беше, с други думи, недоразумението да бъде изяснено час по-скоро. А за да го изясня, можех да се надявам единствено на едно: че след оня път съм бил видян и друг път, в съвсем друг вид, тоест в истинския ми и постоянен вид. В течение на последните двеста милиона години имаше такива случаи, а мен ми беше необходим един единствен, съвсем явен, за да сложа край на всички недоразумения. Спомням си например един ден, в който бях такъв, какъвто исках другите да ме видят. Този ден – пресметнах набързо – беше точно преди сто милиона години. Следователно от оная галактика, която бе отдалечена на сто милиона светлинни години от мен, ме виждаха точно в този момент в онова достойно за престижа ми положение и мнението им за мен сигурно се променяше, заличайвайки беглото впечатление от преди. Виждаха ме именно сега или почти сега, защото разстоянието, което ни отделяше, би трябвало да бъде вече не сто милиона светлинни години, а поне сто и една. Така или иначе, не ми оставаше друго освен да чакам равен брой години, докато светлината оттам стигне дотук (пресметнах и точната дата,

като взех пред вид и „константата на Хъбл“) и си дам сметка за тяхната реакция.

Вече се радвах на количеството надписи ВИДЯХ ТЕ, които се появяваха наоколо ми, тъй като това беше знак, че вниманието към мен е будно, така че нямаше да им убегне най-светлият ми ден.

Тук влизаха и ония небесни тела, които било от разсеяност или поради лошо местоположение бяха видели не мен, а само някои от галактиките с надписа ВИДЯХ ТЕ наоколо им. Сега тия небесни тела също бяха издигнали плакати и надписи: КАТО ЧЕ ЛИ СА ТЕ ВИДЕЛИ или ВНИМАВАЙ, ОТ ДРУГАТА СТРАНА СА ТЕ ВИДЕЛИ (изрази, в които чувствувах, че се прокрадваше ту любопитство, ту сарказъм). Сега оттам бяха устремили към мен алчни погледи, заради това че първия път бяха пропуснали да ме видят и втори път нямаше да искат да се лишат от подобна възможност.

Така ехото от втория, благоприятния за мен момент щеше да се разпространи във времето и пространството, щеше да достигне най-далечните и бързи галактики, а те щяха да се отскубнат от всеки допълнителен образ, бягайки с триста хиляди километра в час и отнасяйки за мен онзи образ отвъд времето и пространството.

Стотина милиона века не са в края на краищата една вечност, а на мен ми се струваше, че все не минават. Но ето че съдбоносната нощ настъпи. Бях насочил телескопа доста време преди това в посока на оная, първата галактика. Доближих дясното око до окуляра, без да повдигам клепача, после полека лека го повдигнах, виждам съзвездието точно в квадранта, а по средата – плакат. Не се чете добре, нагласям на фокус... написано е ТРА-ЛА-ЛА. Само това: ТРА-ЛА-ЛА.

В момент, в който бях изявил цялата същност на личността си, открито, честно и без риск за каквито и да било недоразумения, в момент, в който бях дал ключа за тълкуване на всички постъпки от моя минал и бъдещ живот, оная, която имаше не само възможността, но и моралното задължение да наблюдава и да си взима бележка за действията ми, бе видял какво? Нищо! Не беше видял нищо, не бе отбелязал ни една подробност. Откритието, че толкова голям дял от репутацията ми е била поверена на такъв безотговорен тип, ме съкруши. Доказателството кой съм и какво върша бе отишла на вятъра – едва ли биха се създали отново благоприятни обстоятелства да представя подобно доказателство; всичко бе минало незабелязано, окончателно загубено за цял един район от вселената само защото оная господинчо си бе позволил да бъде пет минути разсеян и нека добавим – безотговорен, заблеян като хапльо. И

сега на плаката му се мъдреше тая глупост, може би мелодията, която си е подсвирквал в момента, нехаен към дълга си. Тра-ла-ла... Какво безобразие!

Една единствена мисъл ме утешаваше донякъде: че по другите галактики е имало по-прилежни наблюдатели. Никога, както в този миг, не съм бил по-доволен от големия брой наблюдатели, отразили старата неприятна случка и готови този път да отбележат новото положение. Застанах отново зад телескопа и през една от следващите нощи някаква галактика, отстояща на желаното разстояние, застана пред окуляра ми в целия си блясък. Имаше и плакат, надписът беше следният: ИМАШ ВЪЛНЕН ПУЛОВЕР.

Със сълзи на очи взех да си блъскам главата, за да намеря някакво обяснение. Може би на онова място там с течение на годините бяха усъвършенствували дотолкова телескопите, че се забавляваха да наблюдават най-незначителни подробности, кой какъв пуловер носи, от вълна ли е, или от памук, а всичко останало за тях нямаше значение. И така достойното ми държание, нека кажем – великодушната ми и благородна постъпка не беше отчетена. За тях по-важен беше вълненият ми пуловер! Вярно, прекрасен пуловер, няма какво да се каже, може би при други обстоятелства не би ми било неприятно да го забележат, но не сега, не сега!

Ех, очаквах още много доказателства, не бях от тия, дето изпадат в паника от нищо-нещо. Наистина от една галактика, разположена малко по-встрани, получих най-после доказателство, че някой беше забелязал държанието ми, давайки правилната си, бих казал, въодушевена оценка. На плаката пишеше: БИВА СИ ГО ОНЯ ТАМ. Най-после получих пълно удовлетворение след толкова дълго очакване, но изведнъж вниманието ми бе привлечено от израза ОНЯ ТАМ. Защо ме наричаха оня там, възможно ли беше да не съм им известен? Нагласих по-добре фокуса на телескопа и открих в края на същия този плакат надпис с по-дребни букви: но кой е, един господ знае. Бихте ли могли да си представите по-голямо нещастие? Ония там, които имаха всички предпоставки да установят самоличността ми, не бяха ме познали. Не бяха свързали този похвален епизод с оня, уличаващия, отпреди двеста милиона години, който продължаваше да ми се приписва, а достойният оставаше някакъв безличен анекдот, част от историята на някой си.

Първата ми реакция бе да дигна плакат: АЗ СЪМ БЕ!, но се отказах. Какъв смисъл? Щяха да го видят след повече от сто милиона години и плюс онези треста и нещо, които бяха минали от първия момент

(да го наречем момент хикс), ставаха кажи-речи половин милиард години; за да съм сигурен, че ще ме разберат и познаят, трябваше да извадя най-е отново оная стара история, която фактически исках най-много да скрия.

Вече започнах да се чувствавам неспокоен. Страхувах се, че и от другите галактики няма да ми дойде по-голямо удовлетворение. Те ме удостояваха с вниманието си само отчасти, фрагментарно, разсеяно.

Само един-единствен плакат гласеше нещо от това, което очаквах: **ЗНАЕШ ЛИ, ЧЕ МНОГО ТЕ БИВА?** Побързах да разгърна бележника си, за да установя каква е била реакцията на тая галактика в момента хикс. И какво мислите? Установих, че именно оттам бяха издигнали плаката **НИЩО НЕ СЕ ВИЖДА**. Безспорно в този район на вселената се радвах на най-добро мнение, нямаше какво да се каже, трябваше най-после да се поздравя, а то не почувствувах никаква радост. Досетих се, че тези мои почитатели не бяха измежду ония, получили по-рано погрешна представа за мен и затова сега изобщо не ме интересуваха. Те не можеха да ми дадат доказателства, че вторият момент, моментът игрек, опровергава и заличава момента хикс.

Разбира се, за наблюдателите, пръснати из вселената, моментът хикс и моментът игрек бяха само два измежду безбройните наблюдаеми моменти, така че всяка нощ от съзвездията, разположени на най-различни разстояния, се появяваха плакати, които се отнасяха до други епизоди, плакати с ето такива надписи: **ТАКА СИ ДОБРЕ, ВСЕ ТАМ ЛИ СИ? ВНИМАВАЙ КАКВО ПРАВИШ!** За всеки един от тези надписи можех да изчисля светлинните години от мен до тях и от тях до мен, за да установя към коя случка се отнасят: всички постъпки в живота ми, всеки път, когато бях бръкнал с пръст в носа си или бях скочил от трамвая в движение, пътувах от галактика в галактика, преценявах ги, тълкувах ги. Установих, че всяка достигнала до мен преценка отговаряше на конкретен случай. Например надписът **Ц-Ц-Ц** – за случая, когато внесох една трета от заплатата си за благотворителна подписка; надписът **ТОЗИ ПЪТ МИ ХАРЕСВАШ** – когато бях забравил във влака ръкописа на трактата, над който бях работил години; прословутата ми встъпителна лекция в Гьотингенския университет бе коментирана с надписа **ПАЗИ СЕ ОТ ТЕЧЕНИЕ**.

В известен смисъл можех да бъда спокоен: нищо от това, което вършех, добро или лошо, не се губеше напълно. Все нещо оставаше, макар и като ехо, но връзка между действията ми не можеше да се установи, сиреч една нова постъпка не можеше да обясни или да поправи друга, а

просто постъпките ми се групираха една след друга, ту с отрицателна, ту с положителна оценка, подобно на някакъв дълг полином, който е невъзможно да бъде сведен към по-прост израз.

Какво можеше да направя при това положение? Беше невъзможно да продължавам да се занимавам с миналото. Досега каквото било – било. Трябваше да се погрижа да оправя нещата в бъдеще. Важното беше да преценя от всичко, което вършех, кое е най-важното, да знам къде да поставя ударение, какво да изтъкна и какво не. Снабдих се с огромен плакат и указател на посоката, от ония, които представляват ръка с насочен показалец. Когато извършвах някакво действие, върху което желях да привлека чуждото внимание, вдигах плаката, поставяйки показалеца, насочен към най-важната подробност от сцената. За случаите, когато предпочитях да мина незабелязан, си направих друг плакат с ръка, чийто показалец сочеше в посока, обратна на моята, с цел да отклони вниманието.

Не ми оставаше друго освен да мъкна тия плакати непрекъснато с мен и да издигам ту единия, ту другия, в зависимост от случая. Разбира се, това беше дългосрочна операция, понеже отдалечените на хиляди светлинни години наблюдатели щяха да приемат след стотици хиляди години това, което вършех сега, а аз – да чакам други стотици хиляди години, за да прочета техните реакции. Но това закъснение беше неизбежно. Имаше друго неудобство, което не бях предвидил; какво трябваше да правя, когато разбера, че съм дигнал погрешния плакат?

Например в даден миг бях сигурен, че съм на път да извърша нещо, което би допринесло за достойнството и престижа ми; бързах да развеем плаката с показалеца, насочен към мен, и точно в тоя момент оплесквах всичко, допускайки непростим гаф, та чак ми идеше да потъна в земята от срам – толкова мизерно чувствавах положението си. Но жребият бе хвърлен: образът ми с показалеца, насочен към мен, пътуваше из пространството, вече никой не можеше да го спре, той летеше със светлинните години от галактика до галактика, предизвикваше в течение на милиони векове смях и подигравки, които от дълбините на хилядолетията щяха да се върнат към мен и щяха да ме принудят към още по-излагащи оправдания и нескопосни опити да загладя провала си.

Друг един път трябваше да се справя с едно неприятно положение. Имам пред вид един от ония случаи в живота на всекиго, при които, както и да постъпиш, знаеш, че нищо свястно няма да излезе. Прикрих се под плаката с показалеца, сочещ в обратната посока, и тръгнах. Неочаквано при това деликатно и щекотливо положение проявих такова

себеотрицание, душевно равновесие и решителност, каквито едва ли някой, а най-малко аз самият би се надявал да открие в мен. Но междувременно плакатът отвличаше погледите на наблюдателите, насочвайки ги към намиращата се наблизо ваза с божури.

Опитах се да си направя трети плакат с надпис НЕ ВАЖИ, който да издигам, когато искам да опровергая предишния плакат, но този надпис щеше да се вижда от всяка галактика едва след оня, който би следвало да се поправи. Белята щеше да е налице и щях да стана повторно за смях. Дори си мислех, че и плакатът с надпис НЕ ВАЖИ, ПРЕДИШНОТО НЕ ВАЖИ щеше да е така безсмислен, както и първият.

Продължавах да съм на тръни, очаквайки оня далечен момент, когато от галактиката щяха да пристигнат коментариите за новите епизоди. Вече подготвих отговорите, подредени според случаите. Междувременно галактиките, пред които се бях компрометирал, се бяха отдалечили на десет милиарда светлинни години и докато моите послания ги настигнеха, те щяха да изчезнат зад последния хоризонт на пространството, отвъд чиито граници не може да се види ни един видим предмет. Така те щяха да отнесат със себе си безвъзвратно мнението си за мен.

И мислейки за това тяхно мнение, което нямаше как вече да променя, почувствавах изведнъж облекчение, като се надявах успокоението ми да дойде само от момента, от който към цялото това произволно регистриране: на недоразумения нямаше да има нищо какво повече да се прибави или извади, а галактиките, които постепенно изчезваха от погледа ми като светли точки – да отнесат със себе си единствената възможна истина за мен. Стоях и чаках, изгарян от нетърпение, да видя как една по една ще потънат в бездънната тъма.

КРАЙ

© Итало Калвино
© 1980 Божан Христов, превод от италиански

Italo Calvino

Сканиране: Xesiona, 2008
Разпознаване и редакция: Светослав Иванов, 2009

Издание:

Онирофилм. Сборник фантастични разкази
Книгоиздателство „Г. Бакалов“, Варна, 1980
Италианска, I издание
Превод Божан Христов
Редактор Светозар Златаров
Водещ редактор Гергана Калчева
Оформление Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев
Илюстрация на корицата Текла Алексиева
Художествен редактор Иван Кенаров
Технически редактор Пламен Антонов
Коректор Паунка Камбурова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10564>]